

közvélemény velünk szemben lojálisan kiengesztelődjék. Sőt, egyre féktelenebb az a gyűlölet, mely szenvedélyes tüzzel égeti a nagyhorvát politikai ábrándokba szerelmes lelkeket. A hivatalos horvát világ ugyan velünk tart — már a maga módja szerint. A magyar kormányférfiak örökösen hivatkoznak is a horvát parlamenti majoritásra, mint a horvát népakarat alkotmányos képviselőjére: de azért nyilvánvaló, hogy a horvát tartománygyűlés lojálisnak mutakozó majoritása mögött a magyarokat szenvedélyesen gyűlölő nép közvéleménye alkotja meg az igazi közhangulatot.

Hiába magasztalja a kormánypárti publicisztika most a horvát választások alkalmából is Széll Kálmán tüneményes bölcsességét: a valóság az, hogy ez a bölcsesség semmit sem ért el. A helyzet teljességgel nem javult. A haragos horvát közhangulat fikarcnyival sem enyhült: ellenben a horvát parlamenti majoritás követelőbb lett, s gróf Khuen-Héderváry horvát bán is a sovinszta horvát irányzat szellemében végzi a maga kised játékait.

Ha most ehhez hozzávesszük Széll Kálmánnak a paktumok felé irányzott hajlamait, s azt, hogy a horvát politikuskok kétségtelenül számítanak is ezekre a hajlamokra: alapos lehet az az aggodalmunk, hogy a horvát választásokból megerősödve kikerülő nemzeti párt eléri céljait. Megmaradunk ugyan Horvátországgal a látszólag barátságos viszonyban, de újra csak mi adjuk meg ennek az árát, és újra anélkül, hogy a horvátok részéről észlelt, minden alkalommal szenvedélyesen nyilvánuló magyarelleses gyűlölet ne korbácsolná szüntelenül a horvát közhangulatot.

B

1901 nov. 25

Barta Ödön beszéde a horvát kérdésről a képviselőház válaszfelirati vitájában¹

Vessünk egy pillantást a szent korona országainak egyik integráns alkatrészét képező Horvátországra. A trónbeszéd ezen kérdésnek szintén szentel egy passzust. Azt mondja, hogy „gondoskodásunk tárgyát fogja képezni a Horvát-Szlavonországgal az 1868:XXX. tc. értelmében létesítendő pénzügyi egyezmény; az igazság és méltányosság alapján sikerülni fog ezt a kérdést is megnyugvással megoldani.”

A többség felirati javaslata erre vonatkozólag a következő kijelentéseket tartalmazza: „Ami a Horvát-Szlavonországgal létesítendő pénzügyi egyezményt illeti, teljesen osztjuk Felségednek azon reményét, hogy kölcsönös jóakarattal sikerülni fog ezt a kérdést is az igazság és méltányosság alapján megoldani. Bátran állíthatjuk, hogy részünkről ezen jóakarát végigvonul valamennyi egyezségen, amely az 1868:XXX. tc.-től kezdve a legújabb időkig a szorosabb értelemben vett Magyarország és Horvát-Szlavonországek közt létre jött. Őszintén óhajtjuk ezen társországok felvirágzását és hogy ezen cél eléressék, mindenkor elmentünk, és ezentúl is el fogunk menni a méltányosságnak legvégső határáig, valamint másfelől örömmel konstatáljuk, hogy ezen őszinte jóindulatunk elismerése Horvát-Szlavonországekban is mindig nagyobb tért foglal, és így biztosan remélhető, hogy a legközelebb meginduló tárgyalások is a mindkét részre nézve kívánatos eredményhez fognak vezetni.” (*Mozgás és zaj a baloldalon.*)

T. ház! Még a Kossuth-párt feliratának ide vonatkozó tétéleit is leszek bátor felolvasni, hogy azután következtetéseimet levonjam. (*Halljuk! Halljuk!*) A Kossuth Ferenc és pártja által benyújtott felirati javaslat ide vonatkozó része így hangzik, — elhagyom azokat a részeket, ahol mi is kijelentjük, hogy bennünket is a testvéri szeretet fog vezetni ezen egyezmény megkötésénél, és folytatom ott, ahol azt mondjuk: „De ezekkel kapcsolatban a magyar állam

¹ Közli: Képv. Napló, 1901—1906, I. 195—199. l.

befolyását és erejét hatályossá akarjuk tenni, hogy gátat vessen és vethessen minden olyan törekvésnek és tényeknek, melyek az együvé tartozandóság érzetét, kötelességét és a testvéri szeretet bensőségét meglazítani alkalmasak.”

Méltóztatnak látni a különbséget. A többség felirati javaslata nagy örömmel konstatálja, hogy tért foglalt, hogy terjed a jóindulat és az elismerés, mi pedig a magyar állam befolyását és erejét hatályossá akarjuk tenni. Csak nézzük ezt meg jobban, és bátran mondhatjuk, hogy nagyobb gyengeséget még kormány el nem árult, mint ez, mikor azt mondja végleg rendezett 30 éves közjogi állapotokkal szemben, hogy kezd terjedni Horvát-Szlavonországokban a testvéri együvé tartozandóság érzete. (*Úgy van! Úgy van! a baloldalon.*) Most kezd terjedni, mikor évtizedek óta, évszázados kapcsolat megerősítése után, annyi keserűség és csalódás után annyi milliót áldoztunk ennek a testvéri szeretetnek az ápolására. Hol volt a magyar kormány eddig? Ha észrevette, hogy ott testvéri szeretet nincs, és ott a magyar állam érdekeivel ellentétes áramlatok vannak (*Helyeslés a baloldalon*), miért nem volt ereje azokat féken tartani és útjukat állani? (*Úgy van! Úgy van! élénk helyeslés a baloldalon.*) Nem ok nélkül fejeztük mi ki ezt a várakozást, melyet a feliratból idéztem, és nem is épp csak azért és nem is csak azokra célozva, amik újabban a regnikoláris bizottság tárgyalási jegyzőkönyveiből ismereteseek, melyeket bámulva olvasunk azokból az üzenetváltásokból, ahol olyan merész követelések, olyan merész állásfoglalások nyilvánulnak Magyarországgal szemben, minőket csak idegenek, de nem egy kapcsolathoz tartozó, nem a szent korona országai egyetemét képező országok támaszthatnak egymással szemben.

Ezekkel most nem kívánok foglalkozni, de rá akarok mutatni azokra a tünetekre, amelyek szükségessé tették, hogy felirati javaslatunkban azt, amit kifejeztünk, ti., hogy mit várunk a hozandó áldozatokkal szemben Horvátország népetől, kifejezésre juttassuk.

Madarász József: No csak várják!

Barla Özön: Hosszú lajstrom volna, ha mindazt elmondanám, ami e tárgyban elmondható; egy kis szemelvényel azonban mégis szolgállok. Nem nézhetjük aggodalom nélkül azt, hogy Horvátország, vagy mondjuk közjogi nevén: Horvát-Szlavonország, vagy amint önök felváltva néha használják: Horvát-Szlavon-Dalmátország lakossága, hol Ausztria felé, hol Róma felé kedveskedik, csak egyet nem látunk: hogy Magyarország felé gravitálna. (*Úgy van! Úgy van! a szélsőbaloldalon.*) Magyarországon mindig csak a jogfosztót, a jogtiprót és a kizsákmányolót látják. Igazán csodálatos dolog Magyarország közéletében és viszonyaiban, hogy mindig azok nevezik Magyarországot jogfosztónak, jogtiprónak és kizsákmányolónak, akik a mi jogainkon igyekeztek részt ütni, és akiket mi tartunk ki. (*Úgy van! Úgy van! a szélsőbaloldalon.*) Ez a nyilatkozat nem vonatkozik annyira Horvátországra, mint Ausztriára, mert onnan hallottuk és halljuk ezt folytonosan és azt hiszem, hogy a horvátok is onnan tanulták el ezen műszót, melyet mint undok ráfogást kell visszautasítanunk. (*Úgy van! Úgy van!*)

Egy látszólag csekély tünet pl. az a most annyi port felvert San Girolamo-ügy. (*Halljuk! Halljuk!*) Nem akarom én azokat a részleteket elmondani, amelyek azt előidéztek és melyek annak lefolyása alatt felmerültek; engem csak az a kérdés érdekel, hogy ebből a kérdésből is olyan jelenségek jutottak a nyilvánosság elé, melyek azt mutatják, hogy ez is a magyar állam érdekeit mélyen sértő mozgalom volt. Pl., hogy csak az indíciumoknak egyikét említsem fel: Dr. Mazzura képviselő, egy népgyűlésen nyilvánosan köszönetet szavazott Strossmayer püspöknek ezen intézet ügyei körül szerzett érdemeiért. Én nem tudom, hogy mit csinált Strossmayer, nem vagyok a részletekbe beavatva, de ha Strossmayer csinált valamit egy horvát ügyben, az nem lehetett más, mint magyar állam ellenes, és ha nyilvános népgyűlésen ünneplik, ez legalább is olyan veszedelmes tünet, mint hogyha egy olasz képviselő ide jön és a szocialisták körében mond beszédet. Érdekel engem az, hogy megtudjam, hogy a magyar miniszterelnök, mert megdöbbenéssel olvastam — nem tudom, mi igaz belőle, mi nem, de azt tudni kell és az országot érdekelni fogja, hogy megtudja tőle —, hogy a külügyminiszter Olaszországnál ebben a kérdésben interveniált. És amikor kérdezem, hogy a t. miniszterelnök úrnak

mi volt az álláspontja, ez nem éppen csak kíváncsiság, amelynek kielégítésére a t. miniszterelnök úr előzékenységet alkalmasnak tartom, hanem azért kérdezem tőle, mert az 1867: XII. tc. 8. §-ára való tekintettel, ha nem ő, hanem a külügyminiszter avatkozott bele, a külügyminiszter jogsértést követett el, és túllépte a maga hatáskörét. Az 1867: XII. tc. 8. §-a értelmében ti. csak azon külügyekbe avatkozhatik a külügyminiszter, amelyek a szent korona országait és a birodalmi tanácsban képviselt országokat is együttesen érdeklik. Egyedül Magyarországot a magyar szent korona országaihoz tartozó Horvátországot, és így a magyar államot érdekli ez az ügy, és így az intervenció joga és kötelessége a magyar miniszterelnököt illeti. (*Helyeslés a szélsőbaloldalon.*) Köszönettel fogom venni, ha megkapom a kívánt feleletet.

Horvát testvéreink egyébként se nagyon válogatóság azokban az eszközökben és módokban, amelyekkel magyarellenes érzelmeiket nyilvánosságra hozzák. Nem akarok én régi dolgokat feleleveníteni, csak az összefüggés kedvéért említem meg — mert összefüggésben állanak ezek a dolgok mind —, hogy például 1895-ben éppen a király ott-tartózkodása idejében megégették a magyar zászlót², 1897-ben pedig agyonütöttek egy pár tisztviselőt³, mert azt hitték, hogy magyar zászlót hoznak (*Mozgás balfelől.*); hogy ott az ünnepélyek alkalmával még ma is őrizni kell a magyar állam jelvényeit, nehogy azokat megrongálják, megszegyenítsék. (*Mozgás.*) Összefügg talán ezzel az is, hogy a magyar ajkú községeknek egyenes kérelme, rimánkodása dacára éppen az imént említett Strossmayer érsek nem ad magyar ajkú káplánt sem, nehogy a magyar nyelvet kultiválják. (*Mozgás.*) Talán emlékezni fog a t. miniszterelnök úr Maradik és Hrtkocvi községek példájára. Összefüggnek ezek a dolgok egymással. Mert mindehben a a magyar állam intézménye, a magyar állam erőssége és intenciói ellen, hogy egyebet ne mondjak, kirohanás foglaltatik.

Most legújabbán ezekből az apró-cseprő tünetekből keltőt észleltem. Nem tudom, van-e a t. miniszterelnök úrnak tudomása róla, a kereskedelemügyi miniszter úrnak bizonyosan van, hogy legújabbán a levelezőlapokról a magyar feliratot törlik. Természetes dolog, hogy a magyar posta az így továbbított levelezőlapokon a portóhiányt konstatálja, mert ez úgy vétetik, mintha nem volna levelezőlap. És erre Horvátország ügyvédi kara nemzeti lelkesedéstől eltelve, a megbírságot feleket magához citálja, és ingyen vállalja el a közbenjárást. (*Mozgás.*) Ehhez nem kell kommentár. Ez közszellem. Majd reátérek bővebben, hogy fűgnek ezek össze.

Egy másik ilyen tünet, hogy legújabbán Horvátország összegyűlt ifjúsága nagy lelkesedéssel csatlakozik ahhoz a mozgalomhoz, amelynek célja Laibachban egy szlovén egyetem felállítása. Hát a budapesti egyetem nem elég a horvátországi ifjúság ambíciójának kielégítésére? De hiszen Zágrábban is van egyetem. Miért kell tehát szlovén egyetem a horvátországi ifjúságnak? Ebben politikai célzat van. Ezt nem ők találták ki. Hogy ez csak egy jelensége annak az áramlatnak, amely ott uralkodik, ezt, azt hiszem, kétségbevonni nem lehet. (*Ügy van! a szélsőbaloldalon.*)

Vannak azonban ennél fontosabb, momentuózusabb kérdések. Pl. a horvátok reklamálják Dalmáciát. Ti. ők is gyakorolnak bizonyos ingerenciát arra felszólalásaikkal, hogy Dalmácia visszacsatolása végre-valahára megtörténjék. Feliratunkban is van erről szó. A különbség csak az, hogy mi azt mondjuk, hogy mi kívánjuk Dalmácia visszacsatolását a szent korona jogán az 1868: XXX. tc. értelmében; Horvátországban pedig Dalmácia visszacsatolását sürgetik horvát nemzeti jogon, a nagy horvátországi állam megvalósításának közelebbhozatalára. (*Mozgás.*)

Nincs ebben az államrend ellen semmi bűn elkövetve? Van-e joga a szent korona országai egy részének a szent korona országainak valamely részét külön nemzeti jogon követelni? Az én közjogi tudásom szerint nincs. (*Ügy van! a szélsőbaloldalon.*) A szent korona országainak

² Vö. *Iratok* II. 61. sz. irat.

³ *Iratok* II. 97. I/A. irat, 1. sz. jegyz.

valamely részét követelni csak Magyarországot illeti meg a jog, mert nem illeti meg a részt, ami az egészet illeti. (*Úgy van! balfelől.*) Nem kívánta soha senki közülünk, hogy ha Dalmácia visszacsatoltatik: az az ország más területéhez csatoltassék, mint Horvátországhoz. Hiszen törvényeinkben is meg van mondva, hogyha Dalmácia visszacsatolása megtörténnék, az Horvát-Szlavonországhoz csatolandó, s hogy pénzügyi tekintetben milyen elbánásban fog részesülni. (*Úgy van! a szélsőbaloldalon.*) Államellenesnek tartom tehát azt a törekvést, amely odairányul, hogy a horvátok nem a szent korona jogán, hanem horvát nemzeti jogon követelik a visszacsatolást. (*Helyeslés a szélsőbaloldalon.*)

Nem csekélység ez, t. képviselőház, mert ebben rendszer van. Ebben a rendszerben benne van — hogy egyebet ne említsek — a fiumei tan a condominiumról. Az a tudós⁴ aki tanában Horvátországot államnak nevezi, úgy igyekszik feltüntetni, és úgy neveli Horvátország egész generációját, mondhatnám talán több generációját már, hogy Horvátország állam, és mint állam szerződik Magyarországgal, mint másikkal.

Beóthy Ákos: Nemzetközi szerződés! (Mozgás a baloldalon.)

Barta Ödön: Hogy e szerint a létesült szerződés a legrosszabb felfogás szerint is reál-unió, ugyanaz a nagy tudós és közpályán működő nagy tényezője Horvátország közeletének azt is tanítja, hogy Fiume condominium.

A condominium meghatározás, t. képviselőház, magyar jogi szempontból egyébnek, mint államellenesnek semmi esetre sem nevezhető. És ha ez csak tudományos módszer szerint, mint absztrakt elméleti kérdés ex katedra volna hirdetve, még hagyján, de ugyanaz a t. nagy jogásza Horvátországnak, ki melleleg mondva, Magyarország minden jogászáról oly kicsinylőleg beszél, mintha ő találta volna fel magát a jogtudományt (*Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon*), egyúttal képviselő is (*Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon*), beszédeket is mond, foglalkozik tehát ezzel a kérdéssel politikai nyilvánosság előtt is. És hogy meggyőzzem a t. házat a hangról, amelyet használ e kérdésnél, bár sajnálattal konstátalom, hogy a horvát tartománygyűlés naplói ide nem jutnak kezünkbe, csak horvát nyelven, és nincs módunkban fordítások útján közvetlenül és szó szerint meggyőződni tartalmukról, mégis azt hiszem, híven fordított szövegben adom vissza azt, amit dr. Pliverics a horvát tartománygyűlés 1900. január 30—31-i ülésén ebben a kérdésben elmondott.

Vita tárgya volt a fiumei kérdés. Rövid kivonatban, de hű fordítás szerint ezt mondta: „Separatum corpus sacrae coronae oly territoriumot jelent, amely felett sem Magyarország, sem Horvátország, hanem a két ország és országgyűlése gyakorolja az uralom jogát.” Német nyelven, — mert így jelenik meg: Das Recht der Gebietshoheit. Az ily viszony számára a tudománynak sem lehet más elnevezése, mint: condominium.

Folytatólagosan ezt mondja: „Az, hogy a két fél a condominiumot pro diviso, vagy indiviso, megosztva vagy osztatlanul akarja-e berendezni, az az ő megegyezésüktől függ.”

Szabad-e ezt a magyar állam területén, lehet-e ezt Magyarország területi integritásának megsértése nélkül hirdetni? Nem tulajdonitanék én, t. ház, oly túlságosan nagy súlyt annak a tudós úrnak, hogyha ez a tan új volna, de ezt a tant hirdette már Starcsevics 1881. február 3-án. Amikor tehát Pliverics arra vállalkozik, hogy Starcsevics tanát az államjogi tanár tudásának erejével, hatalmával és befolyásával, az országgyűlési képviselő, a politikus súlyával és nagy nyilvánosságával hirdesse és beoltsa generációkba, ezt egyébnek, mint a szeparatistikus törekvések nagymérvű kifejtésének nevezni nem tudom. (*Úgy van! a szélsőbaloldalon.*) Ha úgy van, hogy a magyar állam érdekének megóvása szempontjából minden tünetre vigyázni kell, ez sokkal több, mint tünet, ez rendszer, melyet összetett kezekkel tűrni nem szabad! (*Igaz! Úgy van! a szélsőbaloldalon.*) . . .

Elfogadásra ajánlja a Kossuth Ferenc által benyújtott felirati javaslatot.

⁴ *Értsd:* Pliveric.